

Wyrok z dnia 12 kwietnia 2006 r.

III UK 172/05

Niedopuszczalne jest ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w zakresie objętym powagą rzeczy osądzonej prawomocnego wyroku wyłączającego z tego ubezpieczenia (art. 366 k.p.c.).

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie: SN Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), SA Romualda Spyt.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 12 kwietnia 2006 r. sprawy z odwołania Jerzego M. od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w P. o podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 18 sierpnia 2005 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Decyzją dnia 31 stycznia 2005 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w P. stwierdziła ustanie rolniczego ubezpieczenia społecznego wnioskodawcy Jerzego M. od dnia 4 grudnia 1999 r. do dnia 30 września 2004 r. wobec prowadzenia przez niego w tym okresie pozarolniczej działalności gospodarczej.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawcy Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Przemyślu wyrokiem z dnia 17 maja 2005 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił podleganie wnioskodawcy ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 4 grudnia 1999 r. do dnia 30 września 2004 r. Sąd ustalił, że wnioskodawca od 1979 r. prowadził gospodarstwo rolne i podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników. Od 15 lutego 1990 r. rozpoczął prowadzenie działalności gospo-

darczej i prowadził ją równocześnie z działalnością rolniczą do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585 ze zm.). Na podstawie art. 2 tej ustawy złożył oświadczenie o zamiarze podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników i został objęty tym ubezpieczeniem. Następnie decyzją organu rentowego został wyłączony z tego ubezpieczenia od 1 października 1997 r., a jego odwołanie od tej decyzji zostało oddalone prawomocnym wyrokiem. Konsekwencją tej decyzji było objęcie wnioskodawcy ubezpieczeniem z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Działalność tę wnioskodawca zawiesił od 1 stycznia 1999 r. i do dnia 30 września 1999 r. został objęty rolniczym ubezpieczeniem społecznym. Działalność podjął 1 października 1999 r., a od 4 grudnia 1999 r. zgłosił się do ubezpieczenia w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. W ocenie Sądu stanowisko organu rentowego nie jest prawidłowe. Wnioskodawca winien mieć bowiem możliwość skorzystania z regulacji art. 2 powołanej ustawy, gdyż w dniu jej wejścia w życie spełniał przesłanki tego przepisu prowadząc jednocześnie obydwie działalności. Dlatego też decyzja obejmująca wnioskodawcę ubezpieczeniem społecznym rolników poczynając od 1 października 1997 r. była prawidłowa. Nie była natomiast trafna późniejsza decyzja wyłączająca wnioskodawcę z ubezpieczenia z powołaniem się na przesłanki art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 5, poz. 25 ze zm.). Fakt uznania za prawidłową tej ostatniej decyzji wyrokiem sądowym nie stanowi przeszkody, gdyż nie było przedmiotem postępowania badanie przesłanek z art. 2 ustawy zmieniającej. Nie stanowi także przeszkody zawieszenie działalności pozarolniczej, ponieważ przepisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) nie przewidują tego typu instytucji, a zgodnie z art. 13 ust. 4 tej ustawy ubezpieczenie trwa od dnia rozpoczęcia działalności do jej zakończenia. Powyższe powoduje, że wnioskodawca zachował prawo do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników nieprzerwanie od dnia 1 października 1997 r. do dnia 30 września 2004 r.

Apelacja Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie z dnia 18 sierpnia 2005 r. [...]. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji. Istotne jest to, że wnioskodawca w dniu 1 stycznia 1997 r. prowadził zarówno działalność rolniczą jak i pozarolniczą

działalność gospodarczą, podlegając w tej dacie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu tej ostatniej działalności. Przepis art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników umożliwił objęcie rolniczym ubezpieczeniem społecznym rolnika, który w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1997 r.) podlegał innemu ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej - nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym - a który spełnia inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie i złożył oświadczenie o zamiarze podlegania ubezpieczeniu rolniczemu z wyłączeniem innego ubezpieczenia. Wnioskodawca spełnił te warunki, gdyż w dniu 30 września 1997 r. złożył oświadczenie o zamiarze podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Nie sposób twierdzić, aby musiał spełniać wówczas także wymóg art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, „gdyż ten przepis nie stanowił o obowiązkowym ubezpieczeniu społecznym (zgłoszenie przy spełnieniu podanych w nim przesłanek zależało od woli rolnika czy domownika), a ponadto z uwagi na sposób jego redakcji był on nakierowany przyszłościowo. W konsekwencji powyższego słusznym było objęcie wnioskodawcy ubezpieczeniem społecznym w decyzji z dnia 7 października 1997 r. Natomiast uchylene tej decyzji - zresztą jedynie częściowe - z powołaniem się na błąd było nieuprawnione. Fakt, iż decyzja uchylająca z dnia 25 maja 1998 r. spotkała się z aprobatą zawartą w wyroku Sądu Wojewódzkiego w Przemyślu z dnia 9 października 1998 r. nie może poprzez powagę rzeczy osądzonej wpływać negatywnie na roszczenia wnioskodawcy. Przede wszystkim stosownie do treści art. 366 k.p.c. wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia oraz tylko między tymi samymi stronami. O ile w sprawie zachodzi tożsamość stron, to tożsamość przedmiotu postępowania budzi wątpliwości. Brak pisemnego uzasadnienia wyroku utrudnia ustalenia w ostatnim zakresie. Sama zaskarżona decyzja nie podaje żadnej materialnej podstawy. Z twierdzeń organu rentowego zawartych w odpowiedzi na odwołanie jak i dołączonej dokumentacji wynika, że uznano, iż wobec wnioskodawcy należało stosować brzmienie przepisu art. 5a ustawy oraz, że nie spełnia on podanych nim przesłanek. W tym stanie rzeczy należy uznać, że podstawą sporu było podleganie wnioskodawcy ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy art. 5a ustawy. To z kolei musi powodować uznanie, iż w poprzedniej sprawie nie dokonano ustaleń w zakresie spełnienia przesłanek z art. 2 ustawy. O zakresie rozstrzygnięcia sądowego decyduje bowiem zakres zaskarżonej decyzji”. W dalszej części uzasad-

nienia Sąd Apelacyjny stwierdził, że zgłoszenie się wnioskodawcy do ubezpieczenia w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych nie było wyborem systemu ubezpieczenia jako „zgłoszenie samodzielnego oświadczenia woli, lecz zgłoszenie będące konsekwencją wcześniejszych stanowisk organów rentowych jak i sądowego. Ponadto zgłoszenie zawieszenia jak i reaktywowania działalności pozarolniczej z punktu widzenia wykładni obowiązujących przepisów prawa jest bez znaczenia dla bytu ubezpieczenia społecznego. Rzeczywiście - jak to akcentuje Sąd pierwszej instancji - przepis art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych wskazuje początkową i końcową datę objęcia ubezpieczeniem społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej”.

Od tego wyroku Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w P. wniosła skargę kasacyjną i opierając ją na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenie odwołania. W uzasadnieniu kasacji organ rentowy podniósł, że powołany przepis daje wybór formy ubezpieczenia, ale nie daje podstaw do każdorazowego i bezwarunkowego powrotu do tego ubezpieczenia po okresach rezygnacji z tej formy ubezpieczenia. Złożenie oświadczenia w przedmiocie wyboru rolniczego ubezpieczenia społecznego winno być nacechowane wolą stałego podlegania temu ubezpieczeniu przez rolnika - przedsiębiorcę. Tymczasem wnioskodawca po okresie podlegania ubezpieczeniu rolników od 1 stycznia 1999 r. wybrał formę ubezpieczenia z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, zgłaszając się do ubezpieczenia w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych i zawiadomił o tym Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, wnosząc o nienaliczanie składek za IV kwartał 1999 r. Zdaniem organu rentowego wnioskodawca prowadząc w dalszym ciągu działalność gospodarczą i podlegając ubezpieczeniu z tytułu tej działalności nie jest uprawniony do powrotu do rolniczego ubezpieczenia na podstawie art. 2 ustawy zmieniającej i jego oświadczenie należy oceniać w kontekście art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Ten z kolei przepis pozwala na kontynuowanie rolniczego ubezpieczenia rolnikowi podejmującemu działalność gospodarczą pod warunkiem, że przed podjęciem tej działalności ubezpieczenie rolnicze trwało co najmniej jeden rok. W przypadku wnioskodawcy, który prowadził działalność gospodarczą z

przerwami, w których obejmowany był ubezpieczeniem rolniczym, wszystkie okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników były krótsze niż rok.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, gdyż przepis art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie mógł mieć w sprawie zastosowania. Przepis ten zacytowany w całości w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku pozwalał rolnikowi spełniającemu warunki do podlegania ubezpieczeniu rolniczemu, który w dniu wejścia w życie ustawy zmieniającej prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą i był objęty ubezpieczeniem z tego tytułu na podstawie obowiązujących przed zmianą przepisów wyłączających ubezpieczenie rolnicze, na wybór rolniczego ubezpieczenia społecznego przez złożenie stosownego oświadczenia. Sąd Apelacyjny zaprezentował stanowisko, że skoro wnioskodawca złożył wymagane oświadczenie i od wejścia w życie ustawy zmieniającej nieprzerwanie prowadził działalność rolniczą, to nadal ma prawo do podlegania ubezpieczeniu rolniczemu, a podejmowanie działalności gospodarczej nie wyłącza go z ubezpieczenia w sytuacji, gdy zgłoszenie do ubezpieczenia z tytułu tej działalności nie było wynikiem wolnego wyboru lecz „konsekwencją wcześniejszych stanowisk organów rentowych jak i sądowego”. Podstawą tego wniosku jest ocena, że wnioskodawca w dniu wejścia w życie ustawy zmieniającej spełniał warunki do objęcia zarówno rolniczym ubezpieczeniem społecznym, jak i ubezpieczeniem społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Dokonanie tego rodzaju oceny stanu faktycznego było niedopuszczalne.

Z ustaleń faktycznych wynika, że w dniu 30 września 1997 r. wnioskodawca złożył Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w trybie art. 2 ustawy zmieniającej oświadczenie o zamiarze podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu twierdząc, że w dniu wejścia w życie tej ustawy podlegał ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Na podstawie tego oświadczenia decyzją z dnia 7 października 1997 r. został objęty rolniczym ubezpieczeniem społecznym. Po uprawomocnieniu się tej decyzji została ujawniona okoliczność, że wnioskodawca do wejścia w życie ustawy nie podlegał ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej z powodu zawieszenia tej działalności. W związku z tym, organ rentowy w dniu 25 maja 1998 r. wydał decyzję stwierdzającą ustanie ubezpieczenia spo-

łącznego rolników od 1 października 1997 r. Z treści decyzji wynika, że organ rentowy uznał, iż od 1 stycznia 1997 r. wnioskodawca prowadził wyłącznie działalność rolniczą i podlegał ubezpieczeniu rolniczemu na zasadach ogólnych na podstawie art. 7 ust. 1 i art. 16 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników jako osoba niepodlegająca innemu ubezpieczeniu, natomiast działalność gospodarczą podjął w III kwartale 1997 r. Podjęcie przez rolnika działalności gospodarczej mogło stanowić podstawę do dokonania przez niego wyboru rolniczego ubezpieczenia na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, jeżeli podlegał temu ubezpieczeniu co najmniej przez 1 rok. Wyłączając wnioskodawcę z ubezpieczenia rolniczego organ rentowy uznał, że nie spełnił on ani warunków określonych w tym ostatnim przepisie, ani w art. 2 ustawy zmieniającej. Przedstawiona tu ocena została dokonana wyłącznie na podstawie samej treści decyzji bez wnikania w to, czy stanowisko organu rentowego miało potwierdzenie w faktach. Stan faktyczny oceniany był natomiast przez Sąd Wojewódzki w Przemyślu rozpoznający odwołanie od decyzji stwierdzającej ustanie ubezpieczenia. Oddalenie odwołania wyrokiem z dnia 9 października 1998 r. [...] oznacza, że Sąd stwierdził brak podstawy prawnej do kontynuowania przez wnioskodawcę ubezpieczenia od dnia 1 października 1997 r. Przedmiotem sprawy było objęcie wnioskodawcy ubezpieczeniem społecznym rolników od dnia 1 października 1997 r., a nie objęcie go tym ubezpieczeniem na podstawie konkretnego przepisu. Zresztą samo uchylene decyzji obejmującej wnioskodawcę ubezpieczeniem rolniczym na podstawie art. 2 ustawy zmieniającej oznacza, że zdaniem organu rentowego warunki określone w tym przepisie nie zostały spełnione. Oddalając odwołanie wnioskodawcy Sąd Wojewódzki podzielił stanowisko organu rentowego. Prawomocny wyrok orzeka więc ostatecznie, że do dnia zamknięcia poprzedzającej jego wydanie rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.) wnioskodawca nie podlegał rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Z uwagi na powagę rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) niedopuszczalne jest ustalanie spełnienia warunków do podlegania ubezpieczeniu społecznemu w okresie objętym prawomocnym wyrokiem przez osobę, która tym wyrokiem została wyłączona z ubezpieczenia. W związku z tym niedopuszczalna jest również zaprezentowana przez Sąd Apelacyjny polemika z rozstrzygnięciem zawartym w prawomocnym wyroku. Wprawdzie Sąd Apelacyjny stwierdził w uzasadnieniu, że wnioskodawca podlega nieprzerwanie rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu od 1 stycznia 1997 r., jednak sama treść rozstrzygnięcia zawarta w sentencji w wyroku Sądu pierwszej instancji nie zmienia prawomocnego wyroku. Sąd

ten zmieniając decyzję organu rentowego objął wnioskodawcę rolniczym ubezpieczeniem społecznym od dnia 4 grudnia 1999 r., czyli w okresie nieobjętym prawomocnym wyrokiem. W związku z tym opisane uchybienia nie powodują nieważności postępowania.

Respektowanie powagi rzeczy osądzonej prowadzi do tego, że żądanie wnioskodawcy objęcia go rolniczym ubezpieczeniem od dnia 4 grudnia 1999 r. mogło być rozpoznawane albo w oparciu o przepisy art. 7 ust. 1 i art. 16 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, jeżeli nie prowadził on w tej dacie działalności gospodarczej, albo na podstawie art. 5a tej ustawy, jeżeli w przerwach w prowadzeniu działalności gospodarczej do czasu ponownego jej podjęcia podlegał rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu przez okres co najmniej jednego roku. Organ rentowy twierdzi w skardze kasacyjnej, że wnioskodawca warunków tych nie spełnił, jednak w zaskarżonym wyroku brak jest ustaleń w tym zakresie i ich oceny.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania.

=====